

pokazali zašto su i u kome vremenu ovi zapadni osvajači došli u srednje Podunavlje. Naše zaključke u ovom smislu opravdavaju i rezultati do kojih smo došli proučavajući karakter i doba kulture keltskog oppidum-a Zidovara kod Vršca.

U vezi sa objašnjenjem uzroka keltskih osvajanja u ovom delu Podunavlja kome pripada i naša zemlja, mi ne možemo usvojiti ocenu kulturne misije koju je H. Hubert pripisao podunavskim Keltima. Bez dovoljno opravdanog razloga Hubert pripisuje Keltima istu ulogu kakvu su i grčki trgovci imali u oblasti Mediterana.¹⁾ Slično shvatanje zastupa i C. Jullian kad kaže da su Kelti, gospodareći padsko-dunavskom dolinom, najvažnijom u ekonomskoj istoriji Evrope, mogli da razviju mnogostruke veze, preko kojih su obavljali i svoju važnu kulturnu misiju.²⁾ Međutim, Hubert je očigledno zanemario kulturni značaj Etrurije i jonskih kolonija na Pontu, odakle su pre Kelta delovali kulturni uticaji na prostranu oblast Dunavske doline. Jullian je ispustio iz vida činjenicu da je padsko-dunavska komunikacija služila svojoj kulturnoj misiji mnogo pre dolaska Kelta u sev. Italiju i Podunavlje. Novine latenske civilizacije koje su pratile kretanje keltskih talasa kroz Evropu mogle su u izvesnoj meri da stimulišu privredne i vojničke odnose kod balkansko-podunavskih naroda, dok je njihova duhovna kultura i dalje ostajala pod nadmoćnim uticajima klasične kulture grčko-rimskog sveta.

Beograd.

B. B. Gavela.

KRITIKA I BIBLIOGRAFIJA

OSVRT NA PRIJEVOD LJETOPISA POPA DUKLJANINA

Uvjeren sam, da se svaki prijatelj lijepe knjige obradovao, kad je dobio u ruke Ljetopis popa Dukljanina u izdanju Historijske knjižnice Matice Hrvatske. To je krasno i doista vrlo ukusno opremljeno izdanje. Po svojem uvodu i velikom broju stručnih bilježaka to djelo ima naučni karakter, ali je ujedno sam Ljetopis postao pristupačan i široj čitalačkoj publici, jer je latinskom tekstu uz staru hrvatsku redakciju nadodan i prijevod u modernom književnom jeziku. Prevodioci, prof. Stjepan Mencinger i prof. Vjekoslav Štefanić, nastojali su, kako u Uvodu ističe priređivač tog izdanja dr. Vladimir Mošin, pružiti točan i književno dobar prijevod vodeći računa o stilu originala. Budući da je jezik i stil latinskog teksta Ljetopisa dosta lak, zadatak prevodilaca nije bio osobito težak. Oni su izradili prijevod, koji dosta glatko teče, ali ima više nedostataka, nego bi ih smjelo biti u tako reprezentativnom izdanju. O tom prijevodu iznijet ću ovdje neke svoje primjedbe. Podijelit ću ih u skupine prema njihovu sadržaju.

a) Izostavljene riječi i izrazi:

1. Strana 43., redak 16. — Nije prevedena rečenica: *ut mortem patris vindicaret* da osveti očevu smrt.
2. Str. 44., red. 18. — Uz *durus* nije preveden prilog *valde*. Isto tako taj prilog nije preveden ni uz glagol *diligere* na str. 46., red. 2. i na str. 69., red. 4. odozdo, kao ni uz glagol *displicere* na str. 76., red. 19.
3. Str. 45., red. 2. — Ostao je nepreveden prilog *nimis*.

1) Hubert, H., *Les Celtes et la civilisation celtique*, Paris, 1932, str. 76.

2) Jullian, op. cit. I, 369, sq.

4. Str. 58., red. 7. — Nije prevedena imenica *rex*. Ona nije prevedena još na ovim mjestima: str. 58., red. 18.; str. 62., red. 4.; str. 98., red. 5. i str. 99., red. 23.
5. Str. 79., red. 6. — Izostavljena je imenica *civitas*.
6. Str. 79., red. 12. — U prijevodu je izostao izraz *cum lacrimis*.
7. Str. 84., red. 15. — Nije preveden izraz *omni anno*.
8. Str. 90., red. 7. odozdo — Ispušten je u prijevodu glagol *vulnerare*.
9. Str. 92., red. 18. — Izraz *commilitones et socii* preveden je samo riječju drugovi.
10. Str. 93., red. 18. — Nije preveden pridjev *infirmus*.
11. Str. 95., red. 1. — Ostao je nepreveden pridjev *totam*.
12. Str. 103., red. 24. — Nije preveden izraz *et per silvas*.
13. Str. 103., red. 24. — Izraz *fugiens latitabat* preveden je samo glagolom skrivaše se.

b) Netočnosti prijevoda:

1. Str. 47., red. 15. — Prilog *undique* ne znači posvuda, nego odatvuda ili sa svih strana.
2. Str. 47., red. 17. — Imenica *persecutiones* netočno je prevedena progonstvo mjesto progoni. Progonstvo je *exsilium*.
3. Str. 50., red. 5. odozdo. — *Sanum consilium* nije zdrav razum, nego razborita odluka.
4. Str. 62., red. 12. — *Indignatus* nije nezadovoljan, nego ozlojeđen ili ogorčen.
5. Str. 64., red. 18. — *venit... et devastabat atque depraedabatur*. Tu i u prijevodu treba razlikovati svršenu radnju od trajne. Mjesto *dode...* pa opustoši i opljačka trebalo je prevesti: *dode...* pa je pustošio i pljačkao ili pa stade pustošiti i pljačkati.
6. Str. 69., red. 2. — *Tychomil etiam, defuncto socero, dominabatur*. U toj rečenici, kako pokazuje i kontekst i interpunkcija, *etiam* nije povezano sa *defuncto socero*. Nije dakle dobar prijevod: Tihomil je i po smrti tastovoj vladao, nego je trebalo prevesti: I Tihomil je po smrti tastovoj vladao.
7. Str. 73., red. 20. — *ante eos* pogrešno je prevedeno s njime mjesto s njima.
8. Str. 74., red. 9. — *si vellet... sciret...* To je pogodbena rečenica, u kojoj je *sciret...* apodoza. Prema tome netočan je prijevod: ne bi li bio voljan... i da primi do znanja. Trebalo je prevesti: ako je voljan..., neka primi do znanja.
9. Str. 75. — U četvrtom odsjeku imena županija navedena su, točno, u akuzativu, jer su objekt glagola *dade*. Zašto su u petom odsjeku, koji ima istu gramatičku konstrukciju, imena županija u nominativu?
10. Str. 76., red. 10. — *ad consobrinum suum Boleslavum* krivo je prevedeno k svom sestriću Boleslavu. Boleslavov otac Predimir i Legecov otac Krešimir navode se kao braća, pa su Boleslav i Legec bratučedi ili stričevići, a ne sestrići. U latinskom naime *consobrinus* ne znači samo sestrić, nego i bratučed. Značenje se dobiva iz konteksta.
11. Str. 79., red. 11. odozdo. — *Oportet me... ut video, adimplere*. Tu je *ut video* umetnuta načinska rečenica. Zato je pogrešan prijevod: Potrebno je da vidim, kako se ispunjava mjesto Potrebno je, kako vidim, da ispunim ili da se na meni ispuni.

12. Str. 83., red. 11. odozdo. — Rečenica *quoniam absque culpa morior* netočno je prevedena: jer umirem nevin. Ona nije uzročna, nego eksplikativna, jer *quoniam* ima ovdje isto značenje kao i *quod*, naime uvodi rečenicu neekvalentnu klasičnom akuzativu s infinitivom. Smisao je jasan: ... neka bude svjedok, da umirem nevin.
13. Str. 84., red. 5. — *quae ibi deus operaretur* krivo je prevedeno: što ih bog tamo izvede mjesto izvodi, jer glagol *operaretur* izriče radnju, koja je istovremena s glavnim glagolom *timuit*, pa se mora prevesti prezentom.
14. Str. 84., red. 12. — Oblik *conditum* uz *aromatibus* prevodioci su pogrešno shvatili kao particip glagola *condere* pa su ga preveli sahranjen. Međutim to je particip glagola *condire*, koji znači balzamirati.
15. Str. 86., red. 3. odozdo — *parentes* prevedeno je krivo roditelji mjesto rodbina. To se jasno vidi iz konteksta, jer je Dobroslavu, o kojem se tu govori, otac već bio mrtav, pa ga nisu mogli obrazovati roditelji.
16. Str. 89., red. 3. odozdo — *clangite* i *vociferate* koordinirani su imperativi, pa je loš prijevod: vi ćete dići huku i ... vičite.
17. Str. 93., red. 12. odozdo — *fratres eorum* nisu njegova braća, nego njihova. Iz prethodnog odlomka vidi se, da je govor o dvojici.
18. Str. 97., red. 2. odozdo — *cum quadringentis viris* nije sa četrdeset ljudi, nego sa četiri stotine ljudi. Isto tako str. 70., red. 21. *quingenti* krivo je prevedeno pedeset mjesto pet stotina.
19. Str. 99., red. 12. — Rečenica: *Regnante eo, coepit se dure agere contra populum* prevedena je: Za njegova vladanja počelo se surovo postupati s narodom. Iz takve stilizacije prijevoda moglo bi se zaključiti, da pisac Ljetopisa smatra, da se prije Dobroslava nije nikada surovo postupalo s narodom. Isporedi na istoj stranici red. 7. odozdo: *Regnante illo, dilexit pacem* — Za svoga vladanja ljubio je mir, gdje je ista gramatička konstrukcija.
20. Str. 102., red. 6. odozdo — *nepotem suum Pervosium* netočno je prevedeno svog sestrića Prvoša. Prvoš je sin Dragihne, a Gradihna je Dragihnin brat. Prema tome Prvoš je Gradihni sinovac, a ne sestrić. *Nepos* je na još nekoliko mjesta krivo preveden riječju sestrić.

c) Primjedbe stilu prijevoda:

1. Str. 41., red. 5. odozdo — Rečenica: i zametnu se velika bitka od trećeg sata dana do naveče čudno zvuči, jer se bitka ne može zametati tako dugo. Trebalo je prevesti vodila se, jer *committere* dolazi u latinskom tekstu Ljetopisa i u tom značenju. Isp. str. 42., red. 11.: *multaque et magna proelia ibi commisit*, što su prevodioci i preveli: i ondje je vodio mnoge i velike bitke.
2. Str. 47., red. 18. i 20. — *salvare animas suas* i *perdere animas* da spase svoje duše i izgube duše. To je nepotreban latinizam mjesto da spase (izgube) svoju dušu.
3. Str. 52., red. 3. odozdo — *more regum Romanorum* nije najsretnije prevedeno na način rimskih kraljeva.
4. Str. 57., red. 4. — okrunjen po nadbiskupu mjesto od nadbiskupa.
5. Str. 57., red. 23. — *regnavit pro eo* po njemu vladaše. Izraz po njemu nije dobar, jer je mnogoznačan. Isp. na tom mjestu Hrvatsku kroniku: na misto njegovo.

6. Str. 62., red. 8. — Stilski je loša rečenica: No sve one, koji padoše u ruke kralju, on pusti... Trebalo je prevesti: No kralj sve one, koji mu padoše u ruke, pusti...
7. Str. 74., red. 5. — *videns filiam eius, quod pulchra esset valde*. Prijevod: kad je vidio njegovu kćerku, da je vrlo lijepa previše se drži latinskog teksta zadržavajući čak i proleptu, koja je uobičajena u latinskom, ali nije kod nas. Trebalo je prevesti: kad je vidio, da je njegova kći vrlo lijepa.
8. Str. 86., red. 8 i 9. — Glagol *opprimere* nije dobro preveden sa stezati. Tu mu je značenje tlačiti.
9. Str. 86., red. 15. — On, kad to vidi, prihvati mjesto Kad on to vidi, prihvati.
10. Str. 86., red. 19. — bacajući kamenje i drveće ne odgovara smislu, jer s krova crkve nisu bacali stabla. Trebalo je prevesti: bacajući drvlje i kamenje.
11. Str. 87., red. 11. — Izraz stade... biti kao neki njihov pomoćnik nezgrapen izraz.
12. Str. 90., red. 22. — *tuba sonuit* zabruji truba, pa redak dalje uz brujanje truba. Zabrujiti mogu na pr. orgulje, ali ne truba.
13. Str. 91., red. 5. -- *voce magna* netočno je prevedeno visokim glasom mjesto jakim ili gromkim glasom, jer se ne radi o visini, nego o jačini glasa.
14. Str. 91., red. 14. — Ovo se mjesto zove tako do danas, jer se Bog smilovao kralju... i što je toliku gomilu predao... Te su dvije uzročne rečenice usporedne, pa ih je trebalo započeti istim veznikom.
15. Str. 92., red. 3. — Kad to vide oni što bijahu..., oni se veoma prestraše. Čemu se subjekt oni ponavlja u glavnoj rečenici, kad toga nema ni u latinskom tekstu?
16. Str. 95., red. 4. — Kad to čuje grčki car, on se naljuti. Opet nepotrebna zamjenica on u glavnoj rečenici.
17. Str. 101., red. 15. odozdo — *qui praeeparans ei bellum, in ipso bello mortuus est rex Grubessa*. Prijevod: on mu se suprotstavi, ali u tom ratu umre kralj Grubeša stilski nije bez prigovora, jer se po takvoj stilizaciji ne vidi, da je kralj Grubeša subjekt jedne i druge rečenice.
18. Str. 103., red. 13. — Pošto ga vojskovođa natjera u bijeg, vojskovođa ostavi... Čemu ponavljanje riječi vojskovođa?

d) Neke primjedbe različita značaja:

1. Str. 69., red. 3. odozdo — *imposuerunt ei nomen Bello, eo quod bellum facere valde delectabatur*. Tu se ime Bello izvodi iz glagola *bellare* ratovati. Moglo se to izraziti i u prijevodu, da se uz ime Bello u zagradi dodalo Ratko prema ratovati. Mislim, da je barem u bilješci trebalo istaći, da se u latinskom tekstu ime *Bello* etimološki povezuje s glagolom *bellare*.
2. Str. 77., red. 13. odozdo i dalje passim — Car Samuil navodi se u prijevodu uvijek kao Samuel prema latinskom tekstu. Za ime tog vladara zgodnije bi bilo upotrebljavati oblik Samuil, jer se kod nas udomaćio, pogotovu kad je upotrebljen i u bilješcima uz tekst u ovoj istoj knjizi.
3. Str. 83., red. 15. odozdo — *sanguinem domini* krv gospodnju, a malo dalje u retku 12. odozdo *in die domini* nalazimo na dan Gospodnji. Kod čitanja smeta ta nekonzistentnost u pisanju malog,

odnosno velikog početnog slova, i to na istoj stranici. Isto tako na str. 83., red. 6. odozdo napisano je Gospod, a na str. 104., red. 12. gospod. Opet nekonsekventnost.

4. Str. 85., red. 5. — *per beatum Vladimirim* prevedeno je po blaženom Vladimiru, a na istoj stranici, u retku II. *beati Vladimiri* postaje svetog Vladimira. Trebalo je oba puta *beatus* prevesti ili blaženi ili sveti.
5. Str. 89., red. 22. — U latinskom je tekstu *Dobroslavus*, a u prijevodu Dragoslav.
6. Str. 94., red. 9. i 10. odozdo — Ničifor. Kod nas je to ime uobičajeno u obliku Nikefor ili Nikifor, kako piše Šišić.
7. Str. 95., red. 9. odozdo — Zašto se *Goyslavus* iz latinskog teksta u prijevodu pretvorio u Vojislava, kad se na drugim mjestima *Goyslavus* prenosi kao Gojislav?

Time završavam. Mogao sam iznijeti još neke primjedbe, ali neću da duljim. Da su prevodioci bili nešto pažljiviji, njihov bi prijevod zacijelo bio bolji. Nadam se, da će se to ostvariti u eventualnom drugom izdanju Ljetopisa našeg popa Dukljanina.

V. Gortan, Zagreb.

ИСТОРИЈА ГРЕЧЕСКОЈ ЛИТЕРАТУРЫ, I. Изд. Акад. наука СССР, Инш. свеш. књижевности „М. Горки“, Москва—Лењинград, 1946, стр. 487.

Ова књига може се сматрати као почетак крупних, капиталних радова совјетске науке на пољу класичне филологије. Њен значај је двострук: с једне стране, она долази после читавог низа мањих дела из античке историје, грчке и римске књижевности, која више важе као монографије и уџбеници него као права научна изучавања, а с друге стране она се јавља као пандан великим студијама о античким књижевностима на западу Европе, где се предмет науке о књижевности није третирао у светлости марксистичко-лењинске теорије, те их она тиме надмашује. Стога сматрамо да је њена појава недовољно запажена у нашој јавности, тј. није довољно указано ни на њене позитивне особине, ни на њене недостатке.

Иако у предговору редакције то није изрично наглашено, ова „Историја грчке књижевности“ обухватиће вероватно три свеске. У овој, првој, изложени су еп, лирика и драма класичног периода; у другој свесци биће изложена проза класичног периода и, по свој прилици, књижевност александриског периода, док би трећа свеска имала свакако као предмет грчку књижевност из римског доба, „прелазну књижевност“ и књижевност Византије.

Као што се види, новина овог дела је у томе што оно обухвата не само античко него и византиско доба. Да ли је то правилно, потребно и корисно? То се образлаже на 7 страни ове књиге: „Византија је играла истакнуту улогу у развоју Западне и нарочито Источне Европе. Треба памтити да су „религија и цивилизација Русије — византиског порекла“ и да је било време када су се Бурђијанска, Јерменија, Кијевска и Московска Русија налазиле под дуготрајним утицајем византиске културе. Сасвим је природно да најважнија питања византиске књижевности подлежу нашем детаљном изучавању“. Ми бисмо могли додати да су ови разлози још већи за Јужне Словене и да ће обрада византиске књижевности бити и за нас од великог значаја.

У погледу опсега дела и распореда његовог обимног материјала може се учинити једна крупнија замерка, то јест, да се обрада грчке прозе VI и V века оставља после лирике и драме, а не излаже исто-